

2. Див.: Хайдеггер М. Время і бытие. Статьи и выступления. — М., 1993. — С. 193, 402.
3. Потебня А. А. Мысль и язык. — Киев, 1993. — С. 35.
4. Див.: Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика / За заг. ред. І. К. Білодіда. — К., 1969. — С. 43; Дорошенко С. І., Дудик П. С. Вступ до мовознавства. — К., 1974. — С. 50–51.
5. Керлот Х. Э. Словарь символов. — М., 1994. — С. 207.
6. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. — М., 1984. — С. 76, 82 та ін.
7. Цит. за: Муравицька М. П. Лінгводидактика Памфіла Юркевича // Мовознавство. — 1994. — № 6. — С. 75.
8. Чекан О., Чекан Ю. «...Що має безсмертний сенс...». Музикознавчі роздуми над поезією Ліни Костенко // Collegium. — К., 1993.
9. Бачинський Г. Український шлях у майбутнє // Універсум. — 1999. — № 1–2. — С. 26.
10. Радевич-Винницький Я. Україна: від мови до нації. — Дрогобич, 1997.
11. Померанцев И. News. Стихи. Проза. — К., 1998. — С. 7.
12. Бонковская Н. П. До-вербальное бытие художественного слова // Язык и культура: Третья международная конференция. Доклады и тезисы докладов. — К., 1994. — С. 15–16.
13. Див.: Сухарев В. А., Сухарев М. В. Психология народов и наций. — Донецк, 1997. — С. 7.
14. Терміни ввів в обіг англійський політолог Ендрю Вілсон, досліджуючи українську проблематику. Див. про це: Критика. — № 4. — 1998. — С. 4–16.

Л. Є. АЗАРОВА

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ГАРМОНІЙНОЇ ПОБУДОВИ СКЛАДНИХ ДВОКОМПОНЕНТНИХ СЛІВ

У давньогрецькій філософії гармонія означала організованість всесвіту (космосу) відповідно до його внутрішніх закономірностей. Порядок (організованість) і хаос — протилежності, що споконвіку протиборствують. Порядок підпорядковується числам та їх співвідношенням. Пропорції й певні співвідношення чисел створюють гармонію. На думку Платона, «...світ являє собою дещо пропорційне ціле, яке підпорядковується закону гармонійного ділення — «золотого» перерізу» [1]. «Для того, щоб могли виникнути впорядковані, організовані структури, — пише Н. Ш. Шевельов, — у самій мінливості повинен бути зародок порядку, принцип, який спричинив би стійкі стани» [2]. Діалектична єдність симетрії та пропорції, тобто стійкості й мінливості, породжує формоутворення. «Золоті» пропорції якнайбільшою мірою відображають зміст предметів і явищ, досконало розкривають їхню

сутність. Виявлена в «золотих» пропорціях сутність сприймається людиною як гармонія світу і відчувається нею як щось чудове, яке наповнює її, людину, щастям і натхненням.

«Золота» пропорція виникає внаслідок розв'язання геометричної задачі про ділення одиничного відрізка у крайньому й середньому відношеннях. При цьому відрізок $a = 1$ поділяється на дві нерівні частини b і $a - b$ так, що відношення меншої частини $a - b$ до більшої частини b дорівнює відношенню частини b до всього відрізка a , тобто $(a - b) : b = b : a$. За таких умов отримується квадратне рівняння $b^2 + b - 1 = 0$ з додатнім коренем $b_1 = (1 + \sqrt{5}) : 2 \approx 1.618$.

Із «золотою» пропорцією безпосередньо пов'язані числа Фібоначчі, що відкриті в 1202 році італійським математиком Леонардо Пізанським на прізвище Фібоначчі (син Боначчі), та описані ним у «Книзі абака». Відкриття зображені послідовністю чисел 1, 2, 3, 5, 8, 13, ..., у якій кожен член, починаючи з третього, дорівнює сумі двох попередніх. Граничним значенням від ділення двох сусідніх чисел Фібоначчі, які розташовані за їх зростанням, виступає «золота» пропорція.

Числа Фібоначчі виявляються в багатьох явищах живої й неживої природи. Так, наприклад, угорський математик А. Реньї наводить наочний приклад цих чисел. Він формулює його як «задачу про ріст дерев» [3]. Якщо посадити саджанець, то в нього протягом першого року буде 1 гілка, за два роки — 2 гілки, за три роки — 3 гілки, за чотири-п'ять років — 4–5 гілок, за п'ять-вісім років 5–8 гілок і так далі. Тобто дерево розгалужується роками за законом чисел Фібоначчі: 1, 2, 3, 5, 8, 13, ...

У вивченні мовних явищ також слід враховувати вияви гармонії як фундаментального закону природи. Безперечно, дослідження цього питання має широкий різноплановий характер, проте на першому його етапі для аналізу треба вибрати такий об'єкт, щоб потрібні закономірності виявлялись більш наочно. У ролі одного з таких об'єктів сучасної лінгвістики можуть виступати двокомпонентні іменники-композиції та юкстапозиції. За аналогією до вищезгаданої геометричної задачі про ділення відрізка будь-яке складне двокомпонентне слово поділяється на компоненти. При цьому можна порівняти довжину всього слова з довжиною його більшого компонента й оцінити їх співвідношення. За одиницю довжини слід обрати склад слова. Тоді вся довжина слова або компонента дорівнюватиме кількості складів.

У ролі оцінювального показника для порівняння виступає пропорція — відношення, яке обчислюється за формулою:

$$П \text{ (пропорція)} = \frac{\text{довжина слова (у складах)}}{\text{довжина великого компонента (у складах)}}$$

Отже, довжина слова або його більшого компонента визначається кількістю складів. У загальному випадку пропорція $П$ може набувати множини

значень, і тому завдання аналізу для виявлення її закономірностей полягає в систематизації цих значень. Можливі значення чисел — окремо в чисельнику й окремо в знаменнику — визначити неважко. Це і будуть ряди цілих чисел, найменше з яких — 1.

Гармонійним є також ряд чисел Фібоначчі. Крім нього, треба відзначити і ряд Люка [4], який становить числову послідовність:
2, 1, 3, 4, 7, 11, 18, 29, ...

У цій послідовності, як і в ряду Фібоначчі, кожне наступне число, починаючи з третього, дорівнює сумі двох попередніх. Так, $3 = 1 + 2$, $4 = 3 + 1$, $7 = 4 + 3$, ... і далі. Відношення двох сусідніх чисел у ряду Люка дорівнюють: 0.5, 3.0, 1.33, 1.75, 1.57, 1.64, 1.61, ... Для ряду Фібоначчі ці відношення такі: 2.0, 1.5, 1.67, 1.60, 1.625, 1.615, ... Отримані відношення для цих рядів начебто коливаються навколо постійного значення, поступово наближаючись до нього. Різниця між сусідніми відношеннями зменшується й у границі наближається до нуля, а відношення — до «золотої» пропорції.

Відзначене явище відображає коливальний процес, осциляцію з амплітудою, що постійно зменшується й згасає відносно значення «золотої» пропорції. Ця закономірна згасаюча осциляція відображає єдність і боротьбу цілочислової дискретності і неперервності коливань, що згасають. Вона гармонує із самим життям, яке споконвіку наближається до рівноваги й ніколи його не досягає, бо наближається або віддаляється від деякої «золотої» середини — жаданої і недосяжної [5].

Гармонійними є ряди так званих r -чисел Фібоначчі [4], які представлені у вигляді:

$r = 0$; 1, 2, 4, 8, ...;

$r = 1$; 1, 1, 2, 3, 5, 8, ...;

$r = 2$; 1, 1, 1, 2, 3, 4, 6, 9, ...;

$r = 3$; 1, 1, 1, 1, 2, 3, 4, 5, 7, 10, ...;

$r = 4$; 1, 1, 1, 1, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 11, ...

Параметр r тут характеризує зв'язок наступного члена ряду з попереднім. При $r = 0$ кожен наступний член формується як сума попереднього із самим собою або шляхом подвоєння попереднього. При $r = 1$ маємо відомі числа Фібоначчі або 1-числа Фібоначчі. При $r = 2$ (2-числа Фібоначчі) кожен наступний член дорівнює сумі попереднього й того, що править за один. При $r = 3$ (3-числа Фібоначчі) — за два й т. д.

Відношення сусідніх r -чисел Фібоначчі з їх зростанням наближається до значень, наведених в таблиці 1 (див. нижче).

Об'єктом нашого дослідження є двокомпонентні іменники-композиції власне-українського та іншомовного походження. До групи слів власне-українського походження належать композиції, в яких обидва компоненти є питомими українськими, до групи слів іншомовного походження — композиції, в яких один або обидва компоненти — іншомовні за походженням.

Матеріалом для дослідження слугували дані з таких джерел: Словник української мови в 11-ти томах, Словник іншомовних слів за ред. О. С. Мель-

Таблиця 2

р	0	1	2	3	4
Кількість слів	64	74	27	2	1
%	38.1	44.0	16.1	1.2	0.6

Таблиця 3

р	0	1	2	3	4
Кількість слів	61	92	29	6	3
%	31.9	48.2	15.2	3.14	1.6

Проведене дослідження дає підстави зробити такі висновки:

1. Методологія дослідження двокомпонентних композитів і юкстапозитів як власне-українських, так і композитів іншомовного походження полягає в систематизації й аналізі цих складних утворень, метою яких є пошук гармонії у співвідношенні довжини компонентів композита і юкстапозита в цілому.

2. «Золота» пропорція гармонійно поєднує практичний й абстрактно-теоретичний аспекти творчої діяльності людини, в тому числі й розвиток лінгвістичної теорії, важливим завданням якого є вивчення закономірностей побудови складних слів, зокрема двокомпонентних композитів і юкстапозитів.

1. Лосев А. Ф. Эстетика возрождения. — М.: Мысль. — 1978. — С. 422.
2. Шевелев Н. Ш. Принцип пропорции. — М.: Стройиздат, — 1986. — С. 8.
3. Суббота А. Г. «Золотое сечение» в медицине. — СПб.: ИНТФ «Строилеспечатъ». — 1966. — С. 18.
4. Стахов А. П. Алгоритмическая теория измерения. — М.: Знание. — 1979. — С. 37.
5. Васютинский Н. А. Золотая пропорция. — М.: Молодая гвардия, — 1990. — С. 41.

О. Є. ГРИДЖУК

СПОСОБИ ТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ХУДОЖНЬОЇ РІЗЬБИ ПО ДЕРЕВУ

Невід'ємною складовою частиною літературної мови є сучасна українська термінологія художньої різьби по дереву. У процесі її формування використовувалися всі наявні в системі даної мови морфемні ресурси (кореневі і афіксальні), тому на різьбярську термінолексику поширюється сис-